

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.81>

ФІЗИЧНЕ ТА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: АКТИВІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ¹

Чорномаз О.Б.,*кандидат юридичних наук, доцент,**т.в.о. завідувача кафедри поліцейської діяльності**факультету № 2**Львівського державного університету внутрішніх справ**ORCID: 0000-0003-0574-1118*

Чорномаз О.Б. Фізичне та сексуальне насильство як форми домашнього насильства: активізація правових аспектів.

Дану статтю присвячено проблемним питанням притягнення до адміністративної відповідальності за фізичне та сексуальне насильство як форм домашнього насильства. Проаналізовано норми чинного адміністративного законодавства щодо проблеми адміністративної відповідальності за фізичне та сексуальне насильство, проаналізовано його розмежування від кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Фізичне та сексуальне насильство є найнебезпечнішими формами домашнього насильства, що безпосередньо посягають на життя, здоров'я, честь і гідність людини. Такі діяння не лише завдають шкоди фізичному та психічному стану постраждалих осіб, але й руйнують соціальні зв'язки, підривають довіру до інституту сім'ї та суспільних цінностей у цілому. У сучасних умовах, коли Україна інтегрує європейські стандарти захисту прав людини, питання протидії цим формам насильства набуває особливого значення.

Активізація правових аспектів у сфері запобігання фізичному та сексуальному насильству полягає, зокрема, у вдосконаленні законодавчої бази, приведенні національних норм у відповідність до положень Стамбульської конвенції, підвищенні ефективності механізмів притягнення кривдників до відповідальності та забезпеченні комплексного захисту постраждалих. Останні законодавчі зміни, зокрема прийняття Закону України № 3733-IX від 22 травня 2024 року, яким було підкреслено важливість інтеграції міжнародних стандартів у національне законодавство щодо захисту прав постраждалих від насильства осіб в умовах кризових ситуацій. Водночас залишається потреба у вдосконаленні практичних механізмів документування фактів домашнього насильства, покращенні міжвідомчої взаємодії та посиленні спроможності правоохоронних органів ефективно реагувати на такі випадки.

Таким чином, активізація правових аспектів у сфері протидії фізичному та сексуальному домашньому насильству передбачає системну роботу держави у трьох ключових напрямках: нормативно-правовому, інституційному та просвітницькому. Тільки за умови комплексного підходу можливе формування ефективної системи захисту постраждалих та невідворотності покарання для кривдників.

Ключові слова: кривдник, фізичне та сексуальне насильство, протидія, запобігання, домашнє насильство.

Chornomaz O.B. Physical and sexual violence as forms of domestic violence: activation of legal aspects.

This article is devoted to the problematic issues of bringing to administrative responsibility for economic and sexual violence as forms of domestic violence. The norms of the current administrative legislation on the problem of administrative responsibility for physical and sexual violence are analyzed, its distinction from criminal offenses related to domestic violence is analyzed.

Physical and sexual violence are the most dangerous forms of domestic violence, which directly encroach on the life, health, honor and dignity of a person. Such acts not only harm the physical and mental state of the victims, but also destroy social ties, undermine trust in the institution of the family

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

and social values in general. In modern conditions, when Ukraine integrates European standards for the protection of human rights, the issue of combating these forms of violence is of particular importance.

The activation of legal aspects in the field of preventing physical and sexual violence consists, in particular, in improving the legislative framework, bringing national norms into line with the provisions of the Istanbul Convention, increasing the effectiveness of mechanisms for holding perpetrators accountable and ensuring comprehensive protection of victims. Recent legislative changes, in particular the adoption of the Law of Ukraine No. 3733-IX of May 22, 2024, are aimed at harmonizing national legislation with international standards and increasing the level of responsibility for committing acts of gender-based violence. At the same time, there is a need to improve practical mechanisms for documenting facts of violence, improving interagency cooperation and strengthening the capacity of law enforcement agencies to effectively respond to such cases. Thus, the activation of legal aspects in the field of combating physical and sexual domestic violence involves the systematic work of the state in three key areas: regulatory, institutional and educational. Only with a comprehensive approach is it possible to form an effective system of protection for victims and the inevitability of punishment for perpetrators.

Key words: perpetrator, physical and sexual violence, counteraction, prevention, domestic violence.

Постановка проблеми. Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції) стала вагомим кроком на шляху до інтеграції європейських стандартів захисту прав людини у національну правову систему. Цей документ визначає сучасні підходи до запобігання насильству, захисту постраждалих осіб і притягнення винних до відповідальності, що потребує відповідної адаптації українського законодавства.

Одним із ключових напрямів реалізації положень Конвенції є оновлення Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) з метою приведення його норм у відповідність до міжнародних вимог. Це передбачає створення дієвих правових механізмів запобігання та протидії домашньому насильству, а також насильству за ознакою статі. Водночас, процес імплементації положень Стамбульської конвенції в національне законодавство супроводжується низкою труднощів. Серед них – необхідність гармонізації адміністративно-правових норм із міжнародними стандартами, чітке розмежування повноважень між органами державної влади у сфері протидії домашньому насильству, а також забезпечення належного правозастосування нових положень.

Домашнє насильство пов'язане з внутрішніми установками та свідомістю члена сім'ї, схильного до протиправних дій, а також з морально-психологічним кліматом, який панує на момент виникнення кризи в стосунках, та має тісний зв'язок з сімейно-побутовими конфліктами, що згодом переростають в агресію та призводять до вчинення відповідних злочинів та правопорушень [1, с. 6].

Отже, адаптація положень Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) до вимог Стамбульської конвенції потребує системного та комплексного підходу, який має охоплювати не лише оновлення законодавчої бази, а й удосконалення практики її реалізації. Важливими складовими цього процесу є підвищення професійної підготовки працівників правоохоронних органів, формування у них належного рівня правової культури у сфері захисту прав людини, а також налагодження ефективної міжвідомчої взаємодії між органами влади, соціальними службами та громадськими організаціями.

Дослідження зазначених аспектів має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки сприятиме розробці дієвих правових механізмів запобігання і протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, забезпеченню реального захисту постраждалих осіб та підвищенню ефективності державної політики у цій сфері.

В Україні сформовано національну нормативно-правову базу у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, ключовим елементом якої є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей закон визначає організаційно-правові засади діяльності держави у зазначеній сфері, окреслює механізми реалізації державної політики щодо запобігання насильству, а також встановлює систему заходів, спрямованих на захист прав та законних інтересів осіб, які зазнали домашнього насильства. Таким чином, зазначений нормативний акт виступає основою для узгодженої діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів та громадських організацій з метою ефективної протидії цьому суспільно небезпечному явищу.

У межах євроінтеграційного курсу Україна приділяє особливу увагу вдосконаленню механізмів запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. В умовах воєнного стану це питання набуло нового змісту та підвищеної актуальності, адже зростання рівня соціальної напруги та вразливості населення потребує посилення державних гарантій захисту прав людини. Згідно з положеннями Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок

і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції, 2011), домашнє насильство визначається як усі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що вчиняються в межах сім'ї або між колишніми чи теперішніми подружжям або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник спільно з жертвою, чи ні.

Прояви домашнього насильства суперечать принципам гуманізму та демократичним цінностям суспільства, адже зазіхають на природні права людини і підривають основи соціальної стабільності та сімейних відносин. Крім того, насильство в родині часто призводить до обмеження свободи вибору, втрати самостійності та контролю над власним життям жертви, що посилює її залежність від кривдника і створює замкнене коло насильства.

Отже, домашнє насильство є складним і багатогранним соціально-правовим явищем, що потребує глибокого наукового вивчення. Особливу увагу слід приділити таким його формам, як сексуальне домагання та фізичне насильство, оскільки саме вони характеризуються високим рівнем латентності, тобто прихованості від офіційного обліку та суспільної уваги. Ці види насильства часто залишаються непоміченими або замовчуваними жертвами через страх, почуття сорому, недовіру до правоохоронних органів чи соціального осуду, що ускладнює їх своєчасне виявлення та ефективне реагування.

Мета дослідження: з'ясування ознак сексуального та фізичного насильства як форм домашнього насильства.

Стан опрацювання проблематики. Питанням запобігання та протидії домашньому насильству, присвятили свою увагу такі теоретики та практики, як Н.В. Аніщук, О.В. Бойко, А.Б. Блага, В.М. Бондаровська, Т.І. Возна, Ф.К. Думко, К.А. Гурковська, О.В. Ковальова, М.В. Корнієнко, О.О. Кочеміровська, К.Б. Левченко, Ю.В. Лисюк, О.О. Небрат, Л.М. Сукмановська, С.В. Фролова, Х.П. Ярмачі та інші.

Виклад основного матеріалу. 20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція). Ратифікація цього документа засвідчила прагнення України гармонізувати національне законодавство з європейськими стандартами, узявши на себе міжнародні зобов'язання щодо захисту постраждалих, ефективного розслідування випадків насильства, притягнення винних до відповідальності та здійснення заходів корекційного впливу на кривдників.

Так, ст. 173-2 КУпАП тепер передбачає відповідальність лише за вчинення домашнього насильства, на відміну статті 173-2 КУпАП, закріпленої в попередній редакції, яка охоплювала чотири окремі діяння (домашнє насильство, насильство за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису та неповідомлення про місце тимчасового перебування), нові законодавчі зміни виокремили останні три правопорушення в окремі статті – 173-6 та 173-8 КУпАП [2].

Відповідно до статті 173². КУпАП. Вчинення домашнього насильства. Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від двох до десяти діб. Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу від шістдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від трьох до п'ятнадцяти діб [2].

Поліцейські відповідно до ст. 255 КУпАП уповноважені складати протокол про адміністративне правопорушення за всіма частинами даної статті.

Головною зміною в статті 173-2 КУпАП є встановлення фактичного заподіяння шкоди (у попередній редакції – «могла бути чи була завдана шкода») внаслідок фізичного, психологічного чи економічного насильства.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди,

або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [3].

Сексуальне домашнє насильство є однією з найтяжчих форм порушення прав людини, адже посягає не лише на фізичну, а й на психологічну цілісність особи. Воно охоплює будь-які дії сексуального характеру, вчинені без добровільної згоди партнера, зокрема примус до статевого акту, небажаних дотиків, приниження сексуального змісту чи обмеження статевої свободи. В сучасних умовах особливої актуальності набуває активізація правових аспектів протидії сексуальному насильству в сімейному середовищі, що передбачає удосконалення національного законодавства, ефективне застосування норм Кримінального кодексу України та Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Наслідки сексуального насильства є глибокими та довготривалими. Постраждалі часто зазнають емоційних, психологічних і фізичних травм, що можуть призводити до розвитку депресії, тривожних розладів, посттравматичного стресового синдрому, втрати соціальних зв'язків та зниження якості життя.

Важливим напрямом державної політики має стати посилення захисту постраждалих осіб, забезпечення доступу до правової, психологічної та медичної допомоги, а також підвищення рівня підготовки працівників поліції, суддів і прокурорів у сфері кваліфікації таких злочинів. Активізація правових механізмів боротьби із сексуальним домашнім насильством сприятиме формуванню нульової толерантності до будь-яких проявів приниження, насильства та дискримінації у приватній сфері життя.

Також треба звернути увагу, що Законом України № 3733-IX від 22 травня 2024 року до Кодексу України про адміністративні правопорушення було внесено нову статтю, яка встановлює адміністративну відповідальність за сексуальні домагання. Запровадження цієї норми базується на положеннях Стамбульської конвенції та положеннях чинного національного законодавства у сфері протидії гендерно зумовленому насильству. Прийняття відповідних змін стало важливим кроком у посиленні правового захисту постраждалих осіб і спрямоване на формування дієвого механізму запобігання таким проявам у суспільстві. Водночас варто зауважити, що наявні відмінності у формулюваннях правових норм можуть викликати певні труднощі при їх тлумаченні та кваліфікації правопорушень.

Щодо фізичного насильства – це будь-які дії, що завдають тілесної шкоди, як-от ляпаси, штовхання, побиття, що призводить до синяків, переломів та інших ушкоджень. а інформацією ПРООН, від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2 мільйонів людей. Статистика показує, що у понад 80% це насильство чоловіків щодо жінок. Щороку від домашнього насильства гинуть 600 українських жінок [4].

Домашнє насильство – це не лише фізичні знущання, а комплексна проблема, що включає психологічний, сексуальний та економічний тиск. Форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Важливо пам'ятати, що фізичне насильство може не залишити видимих слідів, але завдає серйозної шкоди здоров'ю.

Кривдники домашнього насильства можуть мати високий соціальний статус і позитивне сприйняття оточуючими, ведучи звичний спосіб життя. Проте члени родини, які страждають від насильства, мають законне право на захист, гідне та безпечне життя. Законодавство наголошує, що насильство в сім'ї – це не приватна справа, а проблема, що вимагає суспільної реакції та державної підтримки.

Постраждалими можуть бути як чоловіки, так і жінки, проте жінки частіше зазнають фізичного насильства, погроз та психологічного тиску. Економічні наслідки насильства, зокрема щодо житла, фінансів та виховання дітей, для жінок особливо серйозні. Насильство вдома суперечить нормам законодавства та здорового співіснування, тому його визнання є першим кроком до вирішення проблеми.

Важливо надавати підтримку постраждалим та працювати над усуненням чинників, що сприяють поширенню насильства. Поширення правової та моральної обізнаності допомагає створювати безпечніше суспільство. Хочеться звернути увагу, що забезпечення рівного доступу до послуг, роботи та навчання для чоловіків і жінок є критично важливим, особливо для внутрішньо переміщених осіб, які становлять одну з найбільш вразливих груп і потребують безпеки, стабільного доходу та інтеграції у громади.

Суди в рішеннях у справах про притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства підкреслюють небезпеку таких правопорушень та необхідність боротьби з ними. Так, в

постанові Вінницького апеляційного суду від 12.10.2023 у справі №127/21727/23 наголошено на тому, що домашнє насильство істотно принижує честь і гідність постраждалої особи, що є найвищою цінністю, як в міжнародній системі людських прав, так і в національній системі. «Особливістю такого насильства є те, що воно вчиняється одним з близьких осіб подружжя та яке має циклічний і наростаючий характер, що може проявитися в інших суспільно небезпечних формах. Обов'язком держави є належне реагування на такі випадки для запобігання більш небезпечних діянь, які вчиняються в родині» [5].

Що стосується кількості звернень до правоохоронних органів про випадки вчинення домашнього насильства, то в Нацполіції зазначили, що протягом трьох місяців 2025 року поліцейськими виявлено 26 076 адміністративних правопорушень за статтею 173-2 (Вчинення домашнього насильства) Кодексу України про адміністративні правопорушення. «За аналогічний період 2024 року виявлено 41 372 адміністративних правопорушень за статтею 173-2 (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або повідомлення про місце свого тимчасового перебування) КУпАП» [6].

З аналізу судових рішень, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, прийнятих протягом 2025 року щодо притягнення до адміністративної відповідальності, прослідковується, що найбільш поширеними справами є справи про притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства у формі психологічного та фізичного насильства.

Поширеною практикою є закриття провадження у справах у зв'язку з відсутністю в діях особи складу адміністративного правопорушення. Так, в постанові Городищенський районний суд Черкаської області від 23.05.2025 у справі № 691/624/25 [7]. суд зазначає, що «для встановлення події правопорушення, зазначеного у ч. 1 ст. 173-2 КУпАП необхідно з'ясувати чи дійсно особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, вчинила домашнє насильство. Згідно із пунктом 3 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Таким чином, з аналізу вищевказаних норм вбачається, що домашнє насильство, яке охоплюється диспозицією ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, має місце тоді, коли будь-які діяння фізичного, психологічного чи економічного характеру тягнуть за собою настання шкоди фізичному або психічному здоров'ю потерпілого.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізичне домашнє насильство є однією з найактуальніших соціально-правових проблем. Воно стосується не лише жінок, а й чоловіків та дітей, тобто може бути спрямованим проти будь-якого члена сім'ї – незалежно від його статі, віку чи соціального статусу.

Щодо фізичного насильства, то актуальним залишається проведення наукових досліджень, спрямованих на порівняння ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, із ознаками кримінального правопорушення відповідно до чинного законодавства. Такий аналіз дозволить чітко окреслити межі адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення фізичного домашнього насильства, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності правозастосовної практики та захисту прав постраждалих осіб.

Щодо національного законодавства, варто зауважити про те, що відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», визнаються домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3]. Це визначення розкриває можливість наявності чотирьох форм домашнього насильства: фізичного, сексуального, психологічного і економічного.

У п. 17 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопо-

рушень насильницького характеру [3]. Варто зазначити, що одна й та ж особа може стати жертвою одночасно кількох видів цього насильства, що поглиблює її фізичне і моральне страждання.

Проявами фізичного домашнього насилля є штовхання, хапання, ляпаси, побиття, стусани, укуси, мордування та катування, піки, кидання предметів у бік жертви, примус до алкоголю, насильницьке утримання в приміщенні тощо [8, с. 61]. За перелічені діяння КК України вже передбачена кримінальна відповідальність (ст. 115, ст. 121, ст. 122, ст. 125 КК України і т.д.). Водночас, п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України передбачає «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах».

Усе це дає змогу кваліфікувати випадки домашнього фізичного насильства за відповідними статтями КК України з указівкою на вчинення таких кримінальних правопорушень за обтяжуючих обставин, передбачених у п. 1 (який цілком буде відображати таку ознаку, як системність) і п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України [9, с. 46]. Отже, наявна конкуренція кримінально-правових норм [10, с. 114], яку слід вирішувати [11, с. 289].

Слід наголосити, що серед науковців немає одностайної позиції щодо аналізованого аспекту. Так, О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк вказують, що заподіяння удару, побоїв, мордування, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, незаконне позбавлення волі, заподіяння смерті, жорстоке поводження, інші подібні діяння насильницького характеру, якщо їх вчинено систематично, також є фізичним насильством в розумінні ст. 126-1, але вони, зокрема і тоді, коли їх вчинено не систематично, потребують додаткової кваліфікації за статтями 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 або іншими КК – залежно від наслідків, які настали, чи інших обставин [12, с. 71].

Позиція Верховного суду України з даного питання полягає в тому, що у випадках конкуренції між загальною та спеціальною нормами суди застосовують загальне правило: якщо злочин одночасно передбачений загальною і спеціальною нормами, то сукупність злочинів відсутня, і застосуванню підлягає спеціальна норма, яка найбільшою мірою відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння [13]. Згідно постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 4 червня 2010 р. № 7 «якщо у складі злочину передбачене діяння, яке у поєднанні з іншими обставинами завжди утворює склад іншого злочину (наприклад, зміст діяння полягає у застосуванні фізичного насильства під час вчинення певного злочину), то питання про його кримінально-правову оцінку необхідно вирішувати з урахуванням того, наскільки охоплюється складом цього злочину таке діяння, а також з урахуванням змісту санкцій відповідних статей (частин статей) Особливої частини КК». Тобто мова йде про врахування двох критеріїв: відображення специфіки та особливостей кримінально-караного діяння та зміст санкцій [11, с. 290].

В науковій літературі такий підхід також має прихильників. Зокрема, це стосується ознак, за якими можна відрізнити адміністративну та кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Для належного визначення цих ознак, можна враховувати:

- систематичність вчинення фізичного, психологічного чи економічного насильства. Систематичність є ключовою характеристикою кримінально-караного домашнього насильства.
- наслідки, що призводять до суспільно небезпечних наслідків.

Адміністративна відповідальність настає, якщо домашнє насильство не призводить до: 1) тілесних ушкоджень, 2) фізичних чи психологічних страждань, 3) розладів здоров'я, 4) втрати працездатності, 5) емоційної залежності, 6) погіршення якості життя.

Нормами зазначеного закону визначено, що психологічним насильством є така форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Отже, самі по собі, зокрема, лише погрози фізичною розправою та агресивна провокація на конфлікт не формують собою домашнє насильство та утворюють склад адміністративного правопорушення у тому випадку, коли такі висловлювання спрямовані на обмеження волевиявлення особи, якщо такі дії викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи» [5].

Суди наголошують на необхідності розрізняти поняття «сварка», «конфлікт», «насильство». Вказують, що особливостями ознак домашнього насильства є: наявність патерну (повторювані в часі інциденти множинних видів насильства); системна основа; повна влада та контроль над по-

страждалою особою; насильницькі дії у відносинах між близькими людьми; якщо вже є одна з форм домашнього насильства, висока ймовірність того, що й інші форми насильства можуть розвиватися. Насильство – це умисні дії однієї або кількох осіб, що спричиняють шкоду іншій особі, порушують права і свободи та відбуваються в умовах значної переваги сил тих, хто скоює ці дії, що унеможливорює самозахист особи, яка страждає від цих дій. Якщо у вказаних діях відсутня хоча б одна з наведених ознак, такі дії не є насильством (постанова Київського апеляційного суду від 02.11.2023 у справі № 761/29663/23) [5].

Що стосується доказової бази на підтвердження фактів вчинення домашнього насильства, то з аналізу судових рішень вбачається, що в таких справах судами бралися до уваги такі докази:

- протокол про адміністративні правопорушення, складений відповідно до вимог ст. 256 КУпАП;
- рапорт поліцейського про надходження заяви про вчинення домашнього насильства;
- протокол прийняття заяви про вчинене правопорушення;
- пояснення потерпілої особи щодо скоєння відносно неї домашнього насильства;
- відомості про притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства (у разі повторного вчинення правопорушення);
- висновок психолога, в якому вказано, що внаслідок домашнього насильства завдано шкоди психічному здоров'ю потерпілої особи, знизилась якість її життя;
- медичні документи на підтвердження наявності шкоди фізичному здоров'ю (наприклад, консультаційні висновки за результатами проходження медичних оглядів);
- наявність термінового заборонного припису;
- аудіо/відеозаписи подій вчинення насильства;
- пояснення свідків;
- скриншоти переписки;
- рішення суду про видачу обмежувального припису;
- належним чином заповнена форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства;
- довідки про перебування потерпілої особи в кризових центрах.

Підставою для апеляційного оскарження постанов про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства часто зазначається відсутність доказів вчинення насильства, окрім протоколу про вчинення адміністративного правопорушення та пояснень потерпілої особи. Проте не завжди суди беруть до уваги таке обґрунтування [5].

Висновки. Підсумовуючи аналіз форм домашнього насильства, варто підкреслити, що в реальному житті вони часто взаємопов'язані, а кривдник нерідко переходить від однієї форми до іншої – зазвичай від психологічного тиску до більш жорстких проявів агресії. Так, домашнє насильство нерідко починається зі словесних образ, принижень, погроз, ізоляції чи обмеження особистої свободи постраждалої особи, а з часом може перерости у фізичне або сексуальне насильство.

Зростання уваги науковців до проблеми домашнього насильства сприяло формуванню практичних механізмів його подолання. Зокрема, це проявляється у вдосконаленні чинного законодавства, розробленні нових нормативно-правових актів і запровадженні адміністративної відповідальності за дії, які раніше розглядалися як виключно приватна сімейна справа. Такий процес активно відбувається в країнах Європи, і Україна також бере в ньому активну участь.

Сексуальне насильство є однією з найтяжчих форм порушення прав людини, яке посягає на статеву свободу, гідність та недоторканність особи. Незважаючи на наявність законодавчого визначення цього явища у адміністративному законодавстві України, поняття «сексуальне насильство» потребує уточнення з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції.

На сьогодні законодавче тлумачення не охоплює всіх можливих форм примусу до сексуальних дій, особливо тих, які не супроводжуються фізичним насильством, але ґрунтуються на залякуванні, психологічному тиску, економічній залежності чи шантажу всередині сім'ї. Крім того, чинне визначення не завжди дозволяє належним чином кваліфікувати дії, пов'язані з цифровими технологіями – наприклад, поширення інтимних матеріалів без згоди дружини, примус до онлайн-активності сексуального характеру в середині сім'ї.

На нашу думку, закріпити в законодавстві поняття "цифрове сексуальне насильство", яке охоплює використання електронних засобів для примусу, приниження або контролю сексуальної поведінки партнера. Розширити зміст поняття, включивши не лише фізичні дії, але й інші прояви сексуального примусу – психологічні, економічні, інформаційно-комунікаційні (наприклад, примус до інтимних дій через погрози розголошення особистої інформації, контроль за статевим життям, поширення інтимних матеріалів без згоди дружини).

Таке розширення поняття відповідало б духу Стамбульської конвенції та забезпечило єдність термінології у кримінальному, адміністративному та спеціальному законодавстві України. Крім того,

воно створить правові передумови для ефективнішого захисту постраждалих осіб, особливо в умовах воєнного стану та зростання випадків насильства, пов'язаних із гендерною дискримінацією.

Водночас, актуальною залишається проблема запобігання та недопущення проявів домашнього насильства. Науковці продовжують працювати над розробленням ефективних правових та організаційних механізмів у цій сфері. Особливе значення має забезпечення єдиного підходу до застосування законодавства державними органами, уповноваженими здійснювати заходи протидії насильству. Важливу роль відіграє також судова практика – як національна, так і міжнародна – та ефективне використання її напрацювань у правозастосовній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Організаційно-правові засади протидії домашньому насильству : метод. рек. / [І.А. Ботнаренко, О.В. Максименко, Д.М. Тичина]. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. 36 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/67578082-4f70-4213-b619-5c21a1edecc9/content>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Редакція від 01.09.2025. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. Редакція від 19.12.2024. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.
4. Домашнє насильство: актуальні питання законодавства та судової практики. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/domasnje-nasilstva-aktualni-pitannia-zakonodavstva-ta-sudovoyi-praktiki>.
5. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО У 2023 РОЦІ: дані та тенденції. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/0497.pdf>.
6. Домашнє насильство: кількість звернень впала майже вдвічі у 2025 році – Нацполіція. URL: <https://inshe.tv/criminal/2025-05-07/920556>.
7. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127600349>.
8. Сизоненко В.Ю., Серемчук К.В., Максимова М.К. Фізичне домашнє насильство: порівняння адміністративної та кримінальної відповідальності. *UNIVERSUM*. № 01 / 2023. С. 61–69. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/430>.
9. Плутицька К.М. Про доцільність доповнення Кримінального кодексу України ст. 126-1 «Домашнє насильство». Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції (18 травня 2018 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2018. С. 45–47.
10. Плутицька К.М. Проблеми кваліфікації фізичного домашнього насильства. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2018. № 3. С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-3-13>.
11. Степаненко О.В. Окремі питання кваліфікації домашнього насильства. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 288–292. URL: <https://hdl.handle.net/11300/19742>.
12. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: Baite, 2019. 288 с. URL: https://ukraine.unfra.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf.
13. Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) від 01.12.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007700-08> (дата звернення: 23.09.2025).